

Maatoplossingen zoeken voor het verwerken van plagsel en bagger

Het is steeds moeilijker om plagsel en slib dat vrijkomt uit natuurterreinen op een fatsoenlijke manier te verwerken. De regels worden strenger, de kosten hoger en de afnemers minder gretig. Een landelijk onderzoeksproject moet duidelijkheid geven in de regels en nieuwe mogelijkheden voor de verwerking.

‘Het grootste probleem met OBN is dat we tegenwoordig nergens meer heen kunnen met het plagsel en de bagger. De boeren willen het niet meer omdat ze inmiddels genoeg hebben of omdat ze bang zijn dat het niet schoon is. Zelf in een depot zetten mag niet meer en afvoeren naar een composteerbedrijf is veel te duur. Daar betaal je zo’n 100 gulden per kuub voor. Als er niet snel iets gebeurt, kunnen wij sommige projecten om die reden niet meer uitvoeren’.

Aldus een ‘noodkreet’ van een beheerder van het Gelders Landschap. Hij is niet de enige. Steeds meer beheerders vragen zich af hoe ze de duizenden kuubs materiaal moeten verwerken die vrijkomen in OBN-projecten.

Zink, cadmium of lood

Plagsel of bagger wordt eerst bemonsterd en geanalyseerd op de concentratie van bepaalde stoffen. De concentratie van de gemeten stoffen bepaalt in eerste instantie of, en op welke wijze het plagsel of de bagger verwijderd, verplaatst en verwerkt mag worden. Heeft een beheerder te maken met een matig verontreinigd terrein, dan zal de beheer-

der niet in aanmerking komen voor een OBN-subsidie. Het plagsel of slib kan soms zoveel zink, cadmium of lood bevatten dat de normen worden overschreden. Als beheerders er desondanks toch mee aan de gang gaan, is het afvoeren naar een afvalverwerker de enige oplossing maar meestal veel en veel te duur.

Maar ook als een natuurterrein wel voor een OBN-subsidie in aanmerking komt, en het materiaal redelijk schoon is, zal de beheerder er iets mee moeten doen. De Unie van Bosgroepen heeft veel ervaring met de voorbereiding en uitvoering van OBN-projecten in heel diverse terreinen van particuliere bos- en landgoedeigenaren. Louisa Remesal en Leidje Verkerk van de bosgroep Gelderland proberen in eerste instantie het materiaal op landbouwgronden van de betreffende of aangrenzende eigenaar te laten verwerken. Tot voor enkele jaren geleden was het ook niet ongebruikelijk om het materiaal gewoon ergens op een hoop te gooien om het later te gebruiken als compost. Dit soort tijdelijke depots, vaak overigens prima

broedplaatsen voor ringslangen, zijn echter tegenwoordig op de meeste plaatsen verboden. Ze vallen onder dezelfde wet als waaraan composteerbedrijven zich moeten houden en mogen dus alleen als de natuurbeheerders peperdure voorzieningen aanleggen voor de composteering, zoals vloestofdichte vloeren.

Binnen de regels

Remesal: ‘Je moet elke keer weer apart bekijken wat de beste oplossing is. De ene keer tref je het dat je het materiaal goed kwijt kan, de andere keer probeer je samen met het bevoegd gezag een goede oplossing te vinden. Klasse 0 en 1 slib, het schoonste slib uit vennen, mag je bijvoorbeeld onbeperkt verspreiden op landbouwgronden. Klasse 2 slib mag je alleen direct naast het ven op de kant zetten, je mag het niet gaan verplaatsen. Daar hebben we natuurlijk weinig aan omdat de voedingsstoffen uit het slib dan teruglekken naar het ven en hierdoor de venoevers sterk verrijkt zouden worden. Met de provincie zijn we daarom overeengekomen dat we het slib in dit

ob+n nieuws

Kennistransfer

Het IKC Natuurbeheer is bezig om beheerders op de hoogte te brengen van de onderzoeksresultaten van jarenlang OBN-onderzoek in vennen. Hiervoor zijn op 9 en 14 september regionale workshops georganiseerd. Ook wordt een brochure geschreven waarmee de beheerder een handvat heeft om de kansen voor herstel van vennen in te schatten en een herstelplan op maat op te stellen.

Voor meer informatie: Gerard Grimberg, IKC Natuurbeheer, tel. 0317-474879.

Jaarverslag 1998

Het eerste OBN-jaarverslag is uit! Het jaarverslag 1998 zoomt in op het onderdeel OBN Kennis: het OBN-onderzoek dat op initiatief en onder begeleiding van de deskundigenteams wordt uitgevoerd. Het jaarverslag is schriftelijk te bestellen bij: IKC Natuurbeheer, Postbus 30, 6700 AA Wageningen onder vermelding van 'Jaarverslag OBN'.

Nieuwe koers OBN-onderzoek

In nauwe samenspraak met terreinbeheerders, onderzoekers en beleidsmakers heeft het IKC Natuurbeheer een onderzoeksvisie geschreven voor het OBN-onderzoek in de jaren 1999-2004.

De onderzoeksvisie is schriftelijk te bestellen bij het IKC Natuurbeheer, Postbus 30, 6700 AA Wageningen onder vermelding van 'Onderzoeksvisie OBN'.

Brochure OBN 10 jaar: Zicht op overleven

Tien jaar geleden is gestart met de uitvoering van effectgerichte maatregelen in natuur en bos. Dit is aanleiding om stil te staan bij de resultaten van 10 jaar EGM. Er is recent een brochure over OBN verschenen die ingaat op het doel, de uitvoering, het onderzoek en de resultaten van 10 jaar OBN. 'Zicht op overleven' is bestemd voor politici, beleidsmakers en terreinbeheerders.

De brochure is schriftelijk te bestellen bij: IKC Natuurbeheer, Postbus 30, 6700 AA Wageningen onder vermelding van 'Brochure OBN 10 jaar'.

geval mogen verspreiden op een landbouwperceel dat grenst aan het natuurterrein. Op basis van de nieuw Rijksbeleid zullen er waarschijnlijk op 1 januari 2000 weer strengere regels komen. Klasse 1 slib mag dan alleen op de kant gezet worden en klasse 2 mag in principe niet meer verspreid worden. Dat betekent dus weer nieuwe oplossingen bedenken.' Als verwerking in het eigen terrein niet lukt, dan is de afzet bij boeren in de omgeving de volgende optie. Maar ook die boeren raken natuurlijk eens verzadigd. Wim Smies van de firma Ebola voert voor de bosgroep Gelderland veel plagwerkzaamheden uit en zorgt ook voor de afzet van dat plagsel. 'Ik moet steeds meer moeite doen om iemand te vinden. Het liefst raak je het aan de buurman kwijt maar zeker rondom de grotere terreinen zijn de meeste boeren al voorzien of niet geïnteresseerd. Nu moet ik dus vaak verder weg met het plagsel en dat drijft de transportkosten behoorlijk op. Bovendien zakt de prijs van het plagsel heel snel. Nu nog betaalt die boer een paar gulden voor het plagsel maar het moment is niet ver meer weg dat wij moeten gaan betalen om het materiaal kwijt te kunnen.'

Afval of grondstof?

Natuurmonumenten, provincie Overijssel, Waterschap Regge en Dinkel, het Gelders Landschap, het ministerie van VROM en de gemeenten Arnhem en Haarlem zijn de initiatiefnemers van het project 'Groenrestproducten: stimuleren van preventie en gebruik'. In dit project kijken zij wat beheerders het beste met plagsel, maaisel en slib kunnen doen. Het uitgangspunt daarbij is dat er in eerste instantie natuurlijk zo min mogelijk afval wordt geproduceerd en in tweede instantie zo veel mogelijk materiaal in het natuurterrein zelf wordt verwerkt. Het afvoeren van het materiaal naar een afvalverwerkingsinstallatie zien de initiatiefnemers als een uiterste middel dat voorlopig buiten beschouwing

moet blijven.

Uit de eerste fasen van het onderzoek blijkt dat de regelgeving over het gebruik van groenafval alles behalve eenduidig is. Het blijkt dat elke provincie weer een eigen definitie hanteert van 'groenafval'. De provincie Drenthe heeft dit voorjaar nog de definitie veranderd met grote gevolgen. Tot die tijd was plagsel een afvalstof hetgeen grote problemen gaf voor beheerders. Zij mochten het plagsel en slib in geen geval hergebruiken omdat afval nu eenmaal vakkundig verwijderd moet worden. Nu het plagsel een grondstof is geworden, mag er veel meer mee worden gedaan en kunnen beheerders het veel gemakkelijker en goedkoper kwijt.

Energiewinning

Volgens de milieucoördinator van Natuurmonumenten Wim Vons blijkt dat de regelgeving en de praktijk niet op elkaar aansluiten. 'De bedoeling van de regelgeving is de belasting van het milieu als gevolg van ongecontroleerde storting te voorkomen. Het resultaat is dat er nu voorschriften zijn die van toepassing zijn op complete composteringsinstallaties. Maar in het natuurbeheer gaat het om materiaal dat in eigen terrein is vrijgekomen en dat later ook weer in het eigen terrein als grond(mest)stof wordt toegepast. Uit het onderzoek Groenrestproducten blijkt dat composteren, als onderdeel van een goedgekeurd beheerplan, een milieutechnisch verantwoorde beheersmaatregel is. In 2000 volgen overigens pas de definitieve resultaten van het onderzoek.' Verder is het project bedoeld om een goed inzicht te krijgen in de omvang van het probleem. 'Als we dat weten kunnen we ook beter inschatten wat er allemaal voor mogelijkheden zijn. Wij onderzoeken momenteel of energiewinning uit plagsel en maaisel een optie is. Hierbij wordt het groenrestproduct 'ontleedt' waarbij de drogestof als brandstof kan dienen,' aldus Vons.

Terug naar een oorspronkelijk bronbos

Het Springendal ten noorden van Ootmarsum is een OBN-referentie-project voor het herstel van natte bossen. Kiwa, Staringcentrum-DLO en het IBN-DLO onderzoeken hier op welke manier deze zeldzame bossen hersteld kunnen worden.

Fons Eysink begint de rondwandeling heel bewust aan het einde van het Springendal. Bij de bron zijn weliswaar de meest 'spectaculaire' maatregelen genomen maar die begrijp je eigenlijk alleen maar goed als je het hele beekstelsysteem hebt gezien. Maatregelen in de natuur, en zeker OBN-maatregelen moet je in een brede context zien, vindt de beheerder van Staatsbosbeheer. Het Springendal is sinds vorig jaar een referentie-project voor het herstel van natte bossen. Dat betekent dat in dit beekdal maatregelen worden uitgetest om eventueel later op grotere schaal in OBN-kader toe te passen, hier maar ook in andere gebieden. Het project is min of meer 'toevallig' gestart toen de waterleidingmaatschappij WMO enkele jaren de waterwinning in de buurt wilde vergroten. Dat noodzaakte Staatsbosbeheer tot het nog beter in kaart brengen van de hydrologische situatie in het dal. Dat was meteen ook de aanleiding om te kijken of het mogelijk was om de bronbossen die oorspronkelijk langs de beek hebben gestaan te herstellen.

Diep ingesneden

Voor bronbossen is een permanente aanvoer van grondwater en een zeer geleidelijke afvoer van dat water karakteristiek. Op onze wandeltocht naar het hoogste punt van de beek komen we een aantal plekken tegen waar nog stukjes echt bronbos voorkomen. Het water kabbelt hier heel langzaam tussen een bos van elzen en op de grond komt voornamelijk in dichte tapijten Paarbladig goudveil voor. Het grootste probleem waarmee de beek de laatste

dertig jaar te maken heeft, zijn de veel te hoge piekafvoeren vanuit de hoger gelegen akkers. Op een aantal plekken is de beek al meer dan twee meter diep ingesneden. Van de oorspronkelijke bronbosvegetatie is door verdroging dan ook weinig meer over.

Het herstelproject is er voornamelijk op gericht om het water minder snel door de beek te laten stromen. De beek vol storten met leem lijkt op het eerste gezicht natuurlijk het gemakkelijkst. De vegetatie komt dan immers weer dicht bij het water te staan. Macrofaunaspecialisten adviseerden Staatsbosbeheer echter om dat vooral niet te doen, omdat dan waarschijnlijk in een klap de hele beekfauna, waaronder beekprik, bronplatwormen, vlokreeften en kokerjuffers het loodje zou leggen: zij zullen die plotselinge verandering, opeens onder een meter dikke leemlaag, niet overleven.

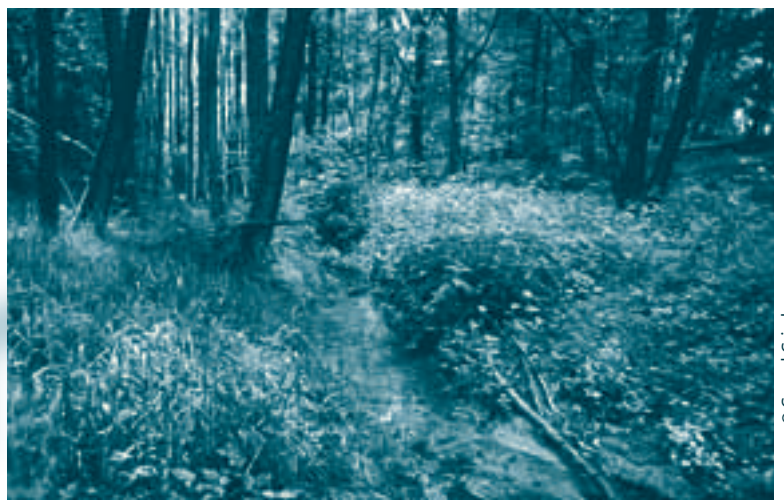
Schaduw

Op de tocht naar de bron, laat Eysink op een aantal plekken zien waar onderzoek moet uitwijzen op welke manier de bronbossen met de bijbehorende flora en fauna dan wél hersteld kunnen worden. Op de eerste locatie loopt de beek aan de ene kant tegen de bosrand, aan de andere grenst deze aan een hooilandje. Langs de beek wil Eysink de bovenste laag verwijderen tot op de minerale bodem om te kijken of en zo ja in welk tempo hier weer bos opkomt. Behalve dat

bos de beekbodem zal stabiliseren, zal de schaduw en de bladval positief uitwerken op de beekfauna die van koud water houdt. 'We weten eigenlijk nog maar heel erg weinig van dit soort bossen. Het is daarom veel te gevaarlijk om zomaar grootschalige ingrepen te doen omdat je niet weet wat de effecten zijn. Bovendien kan een ingreep benedenstrooms gevolgen hebben voor bovenstrooms en andersom. Daarom is het goed om hier verschillende proeven te doen om niet alleen te weten welke maatregelen hier in het Springendal het beste zijn maar ook meer inzicht geven in de processen in dit soort bossen. Andere beheerders kunnen daar dan ook van profiteren.' Inmiddels heeft Eysink al heel veel beheerders ontvangen en heeft hij voorjaar 1999 een symposium georganiseerd in en om het Springendal. Zoiets hoort er nu eenmaal bij, vindt hij.

Bodem

Overigens is Eysink nuchter genoeg om te weten dat er na drie jaar onderzoek in het Springendal niet opeens handzame, breed toepasbare beheersregels zijn voor collega-beheerders. 'Als je alleen al kijkt dat een beekprik er zes jaar voor nodig heeft om van eitje tot volwassen uit te groeien, moet je niet verwachten dat je in drie jaar onderzoek het hele systeem van bronbossen en beken in de vingers hebt. Wat je in een dergelijk systeem wel heel goed kunt overdragen is een manier

colofon

De Nieuwsbrief OBN verschijnt tenminste vier maal per jaar als bijlage in het Vakblad Natuurbeheer en in De Levende Natuur. De nieuwsbrief is ook los verkrijgbaar! Losse nummers kunt u aanvragen bij het IKC Natuurbeheer.

Redactie-adres

IKC Natuurbeheer,
Postbus 30
6700 AA Wageningen
t 0317-474823
f 0317-427561

Redactie

Geert van Duinhoven
Vormgeving
Grafisch Atelier Wageningen

Voor inhoudelijke vragen over OBN kunt u zich wenden tot een van de deskundigenteams:

Bossen

prof. dr. J. J. Fanta
t 0318-471243

Natte schraallanden

drs. A.J.M. Jansen,
t 030-6069585

Hoogveen

prof. dr. M. Schouten,
t 030-6926323

Droge duinen en stuifzanden

dr. A.M. Kooijman,
t 020-5257451

Fauna

ir. D. Bal,
t 0317-474829

Droge en vochtige schraallanden, heide en kalkgraslanden

dr. R. Bobbink,
t 030-2536852

Zwakgebufferde oppervlaktewateren

dr. J.G.M. Roelofs,
t 024-3652340

Contactpersoon programma

OBN-Kennis

drs. M. Klein
t 0317-474838

© Gerard Grimberg

Voorlichting is een essentieel onderdeel van het referentieproject Springendal.

van denken. Op een relatief klein oppervlakte heb je een redelijk compleet systeem. Dat laat zien hoe processen met elkaar samenhangen, dat je keuzes kunt maken in het beheer en dat je je ambities moet afstemmen op de mogelijkheden die er zijn.'

Zo laat Eysink halverwege ergens een erg diepe insnijding zien. Die is voorlopig opgegeven. 'Je kunt hem wel anderhalve meter omhoog halen maar wat winnen we er mee? Waarschijnlijk maakt het voor het bos hiernaast nog steeds niet veel uit en dus zou je heel veel moeite moeten doen voor weinig effect. Bovendien weet ik niet eens zeker of op deze plek wel een echt bronbos heeft gestaan of dat er altijd een gewoon elzenbos heeft gestaan. Een onderdeel van het referentieonderzoek is dan ook om te kijken of de bodemsamenstelling en -opbouw iets kunnen zeggen over de oorspronkelijk vegetatie.' Weer een stuk verderop is een kleinschalige maatregel genomen om het water minder snel te laten afstromen en de bodem op een natuurlijke manier op te hogen. Dammetjes van niet meer dan een stapeltje keien hoog stuwen om de paar meter het water wat op en tussen de dammetjes valt het meegevoerde zand op de bodem. Voor de macrofauna is de zandbodem in ieder geval oké maar of hiermee ook de oorspronkelijke vegetatie terugkeert is natuurlijk voorlopig nog de vraag. Eysink vertelt dat de aanleg van de dammetjes een project van studenten van het Agrarisch opleidings-

centrum in Almelo was. 'Je geeft op deze manier die jongens die straks waarschijnlijk in de landbouw gaan werken het nodige ecologisch inzicht en je kan ze wijzen op de gevolgen van de landbouw op de natuur. Dat is in ieder geval al een winstpunt van dit proefprojectje.'

Meander

Maar de belangrijkste maatregel, helemaal betaald met OBN-geld, ligt helemaal bovenop de stuwwal. Daar ligt een voormalige maïsacker waarvan afgelopen winter op een aantal plekken de bovenste laag is afgegraven tot op de minerale bodem. Volgens oude kaarten en ervaring van de boeren in de omgeving moet op die plekken vroeger ook de beek zijn begonnen. Decennia lang werd het bronwater door sloten en buisdrains de weg gewezen. Het is werkelijk prachtig om te zien dat hier inderdaad nu de beek begint en al in een half jaar een inslijting van ongeveer een halve meter heeft veroorzaakt, het geërodeerde zand weet al zijn weg naar de keiendammetjes te vinden. Zelfs in juli komt nog water naar boven dat zich langzaam een meanderende weg naar beneden baant. Precies daar ook groeit nu al weer uitbundig Klimopwaterranonkel, een karakteristieke soort voor dit soort bronmilieus. Honderden kiemen van elzen staan nu nog in de schaduw van deze kleine ranonkels maar het is een eerste aanwijzing dat zich hier weer een mooi bronbos kan ontwikkelen.